

Урок № 40. ОЛЕКСАНДР ДОВЖЕНКО «УКРАЇНА В ОГНІ». ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКІ Й НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ТВОРІ

Мета (формувані компетентності): предметні (знати факти з біографії митця, назви творів; розуміти трагізм життя О. Довженка, особливості жанру кіноповісті, специфіку публіцистичного тексту, розповідати історію написання та опублікування «За-чарованої Десни»; визначати порушені проблеми, позицію митця щодо описаних подій; інтерпретувати проблематику творів); **ключові** (аргументовано і грамотно висловлювати власну думку щодо обговорюваних питань толерантно дискутувати, відстоювати власну думку з питань, на які існують різні точки зору; розрізняти маніпулятивні технології; визначати роль і місце української культури в загальноєвропейському і світовому контекстах; оцінювати результати людської діяльності в природному середовищі на прикладі художніх творів; усвідомлювати важливість бережливого ставлення до природи); **загальнокультурні** (усвідомлювати світову велич Олександра Довженка).

Обладнання: підручник, портрет О. Довженка, фотографії із зображенням героїв Другої світової війни, уривки з кінофільмів про війну.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГЛОШЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ ЗАНЯТТЯ

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Літературний диктант

1. Як називалося село, де відбувалися основні події в кіноповісті О. Довженка «Україна в огні»? 2. Якою піснею починається й закінчується твір? 3. Хто з героїв кіноповісті говорить про «ахіллесову п'яту» українського народу? 4. Хто претендує, крім Лавріна Запорожця, стати старостою в окупованому селі? 5. Хто із синів Запорожця загинув у перші дні війни? 6. Як загинув старий Демид Запорожець? 7. Хто судив Христю Хуторну? 8. Із чієм портретом розмовляв Лаврін Запорожець? 9. Хто врятував Лавріна Запорожця від розправи? 10. Як загинув Максим Заброда? 11. У чому полягає «ахіллесова п'ята» українського народу? 12. Назвіть зрадників Батьківщини, людей із «кишеньковими, портативними» душами.

Бесіда з учнями

1. Охарактеризуйте українську літературу 40–50 рр. ХХ ст. 2. Назвіть імена письменників, які творили в цей період. 3. Розкажіть про Довженка-кінорежисера. 4. Охарактеризуйте тематику творів О. Довженка. 5. Що вам відомо про Другу світову війну? Які країни брали участь у цьому протистоянні? 6. За що боролися учасники війни?

Коментар учителя

Тема твору «Україна в огні»: зображення жадливого початку війни з фашистськими загарбниками та відступу радянських військ. Яку ж ціну заплатила Україна за перемогу над фашистами?

Виступ учня-історика

Більше 20 мільйонів громадян Радянського Союзу загинуло під час Другої світової війни. З них 8 мільйонів становлять українці (3 мільйони — військових, 5 мільйонів цивільне населення). В Україні було більше 200 концентраційних таборів і таборів примусової праці. Не треба забувати і про 2,2 мільйона людей, які були депортовані з України до Німеччини як робоча сила. В Україні було спалено 250 сіл із їх мешканцями. За роки фашистської окупації

в Україні було повністю знищено 16 тисяч заводів і фабрик, 33 тисячі шкіл, 18 тисяч лікувальних установ, 19 тисяч бібліотек. Житловий фонд республіки скоротився на 45%. Така трагедія рідного народу пекучим болем озвалась у серці О. Довженка.

Повідомлення учня-літературознавця

Кіноповість «Україна в огні» письменник задумав мало не в перші дні війни. І порівняно швидко написав її як натхненну ораторію. І за нею зняв фільм, сподіваючись на визнання та вдячність, але сталося протилежне: і кінофільм, і повість розкритиковані, засуджені і заборонені. Фільм узагалі не вийшов на екрани, досі єдиний примірник його — в архівах московського держфільмфонду, а повість була вперше опублікована вже після смерті письменника. Майже за всі кінофільми (і за «Звенигору», і за «Землю», і за «Арсенал», і за «Щорса» тощо) кінорежисер був переслідуваний, але такого терору, такої тотальної наруги, як за «Україну в огні», він ще не зазнавав. Досить сказати, що для розгляду цього твору 31 січня 1944 року було скликано спеціальне засідання політбюро ВКП(б), на якому і розпинали українського режисера-письменника. Геніальний режисер був звинувачений кремлівським диктатором у ста смертельних гріхах, передусім — у ревізії ленінізму та політики Комуністичної партії, а тому його кіноповість, начебто «відвертий виклик цій політиці», є ревізіалістським, націоналістичним, антирадянським твором. А тепер послухаймо самого Довженка і знатимемо, за що справді був так тяжко покараний: «Написав я «Україну в огні» з огненным болем у серці і палким стражданням за Україну, що перебувала в німецьких лапах, з болючим жалем і страхом за її долю». «Моя повість «Україна в огні» не вподобалася Сталіну, і він її заборонив для друку і для постанови... Прикрита і замкнена моя правда про народ і його лихо. Значить, нікому, отже, вона не потрібна і ніщо не потрібне, крім панегірика».

Робота з таблицею «Проблематика твору»

Проблема національної самосвідомості людини і народу	Зображення трагедійності тогочасних подій	Життя простої людини на війні й у тилу	Проблема цінності загально-людських ідеалів	Жінка на війні

Бесіда з учнями з елементами виразного читання

1. Якою сценою починається кіноповість «Україна в огні»? Знайдіть у тексті та прочитайте. 2. Яку функцію виконує пісня «Ой піду я до роду гуляти»? 3. Який прийом застосовує автор, щоб познайомити нас із родиною Запорожців? 4. Прочитайте епізод зустрічі Василя Кравчини з Олесею. Чому дівчина зважилася на такий учинок? 4. Які враження маєте ви від розповіді про поведінку німців під час окупації? Знайдіть у тексті та виразно прочитайте ці уривки. 5. Охарактеризуйте Купріяна Хутірного. Які принципи життя він сповідує? 6. Хто такий Лаврін Запорожець? Дайте оцінку його вчинкам. 7. Яка роль образу прокурора Лиманчука у творі? 8. Зачитайте дискусію Кравчини й Сіроштана. Які моральні цінності відстоює Кравчина? 9. Як характеризує фон Крауз українців? Зачитайте й прокоментуйте? 10. Чи можна виправдати дезертирів, що стали прислужниками фашистів? Як вони оцінюють свій учинок? 11. Який образ є центральним у творі? 12. Яка доля Христі? Зачитайте уривки, у яких ідеться про дівчину.

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Прочитати твір «Зачарована Десна», підготуватися до інтерв'ю.